

והצופה עומד על המגדל

ח. ש. בן-אברהם - דמות מראית בספרות ימינו

— מאת עמנואל בן-גוריון
(ברדיצ'בסקי) —

אשר למספר בן-אברהם, — היש לצרף אותו אל אלה שיצירתם היתה יצירת-עלומים שנקטפה באיבה? העי רכה כזאת תהיה פשטנית. בדמיונו ובכפורתו תססו נעורים, אך הריפות ועוקצנות המתמוגגות בדברו התיאור שלו, כאילו חותמו של גיל מאוחר הם, שהקדים לקפוץ על שירתו.

נקודת-אחיזה תשמש לנו סביבת גידולו כסופרי סימני הספרות הרו-סית, המוכרים היטב אצל ברנר, גב"סין, שופמן, הם המציינים אסכולה, שהיתה גם שלו, "ורם" זה שונה מ- "ורם" סיפורי העירייה. מורשת ה"יהדות התגלגלה והיתה אחת עם חוון האדם. הלשון, לשון-הקודש שהת-קדשה בחול, היתה גם לו להשאר-ת. נפש אחת ויחידה לנחלת אבותיו.

מתוך סיפוריו הראשונים אציין שלושה האחד בשם "קוממיות" (ה-תקופה, "כרך י"ג), סיפור אוטופי, יש בו משום אקטואליות מחודשת. כי המספר מתאר בו, כשלושים שנה לפני קום המדינה, את דרכה ואופי-ניה, ביחוד בפיתוח, בתיעוש, וב-קליטת העלייה... הסיפור נפסק באמ"צ, גם אינו אחד בכיוונו, אך נק"רא, לאחר מעשה, במישנה התרג"ש-ות. — כיוון אחר מתגלה בסידרה, אשר גם בה התחיל בלי להמשיך: "דברי הבאי" (התקופה, "כרך ו'), מעשה במלומד יהודי צעיר, ד"ר ל-פילוסופיה מתמיד משורש נפשו ו-שקוע בספר, אשר השטן בדמות אשה מנסה לפתות אותו. ואו יצא הוא לחפש את השטן, את אשמדאי, למען להיוושע על ידו, כפאוסט בשעתו. אפס, נישואים מוסכמים, בורגניים, נועדו לו מטעם מזול, ופגישתו-אי-פגישתו עם הסיטרא-אחרא לא היתה אלא אפיוזדה. סיפור סטירי בחלקו, אך לא במלואו, והמעבר, מניה וביה, מן המציאות אל הדמיון וחזר חלי-לה, מעיד על עולמו החצוי של הסופר עצמו, שניתן בכשרון סיפורי מובהק, אך לא הגיע עדיין ל"חינוך" חזונו. — רושם חזק ומדכא מניח נסיונו הראשון שנדפס, הציור, "לי-לה" (התקופה, "כרך א'): אדם בודד עם יצרו, אשר ליוותיו לוב-שות קרום, והדם שישפוך בחלום ניגר מלבו בורם חי... בתמונת-רגע זו כאילו הקדים המספר לחוש ול"העלות משהו מן הפורענות שעתידה היתה לבוא גם עליו.

אסיים בציון יצירה כשלה אחת, שישנם בה כל הסימנים לאמנות צרופה, עצורה, וקולעת בהמחשת אווירה ובעיצוב דמויות. הוא הסיפור "טעות" (נדפס בקובץ "פרט" שכעריכת ג. שופמן, תרפ"ד): שלו-שים אסירים — לאו דווקא פוליטיים, לאו דווקא יהודים — כלואים בתא אחד, והשומר מפליט שמועה: אחד מהם יילקח הלילה להוציאו ל-הורג. כל אחד יש לו סיבה לחשוב את עצמו כמועמד למוות, ואם נסופו מתברר כי גור-הדין יצא על כלואי תא אחר, הרי אין זה משנה. השלושים כבר לא יהיו את אשר היו. גם הקורא נכ: ומה גם היום — כאשר יזכר בעם שלם כלוא בתא...

הנה דוגמה לדרך כיבוש-חיים ב"דפוס עברי, אשר אמנות-הסיפור ש"לנו, מאז היתה ל"סיפורת", הניתת בקרן-זווית. ולכשתיקבץ פעם נחלת ח. ש. בן-אברהם בכרך אחד, היא תשמש לנו זכר חי לדרך זו, שלא הלכו בה עוד, — נפשו לסופר ול-אמיתו.

הבגרות, דמח לזקן ששכח את הל-מודו. אפס, בניגוד למה שקיבלנו מאבותינו, כי הלה ראוי לאותו כבוד זקן ששמר על תלמודו, — לא קיימנו כלפיו את מה שמחייבת ה-מיטרה: לוחות ושברי לוחות מוני חים בארון... נידחיו נשאלו נידחים ולא נקבצו.

מספר יצירותיו של בן-אברהם לא יעלה על מנין; תשעה קבין סיפור וקב אחד דרומה. ועל המחזה היחיד שהשאיר לנו — "מעשה במגדל עתיק" (הופיע ב"התקופה", כרך ג', במוסקבה ולא נדפס שנית) אייחד את הדיבור החילה.

עלילה בת שלוש מערכות. בכיר-תה הדמיונית של מדינה דמיונית חוגגים את יום הולדתו של השליט, ברוב עם, כעין יום עצמאות. החגי-גה מתקיימת לרגלי המגדל הגבוה בו שוכן הנסיך מאחורי שבעה בריחים, ואיש לא ראה את פניו. שמירה מעו"לה למגדל והעם המתאסף מול ראש השומרים, — אלה הם נפשות המע-רכה הפותחת. המתבר מביא לנו דב-רי אלמונים, קריאותיהם איש אל רעהו או לפני רעהו, ושיחם עם השומר. הרושם הוא — בלשונו כי יום — כשל מדינה טוטאליטארית, והמון החוגגים נראים כאן כאנוסים. והנה הפגנות, העשויות, חלילה, ל-השבת את שמחת יום הגנוסיה: של רעבים ללחם, של בעלי מום למיניהם, של מוכי גורל סחסי, אך הממונה על השמירה מצליח ליטול את העוקץ מהאיום הזה. ותנה הפ-גנה ממין אחר: אחד מתוך העם, אך משכמו ומעלה (המתבר קורא לו: "האיש גבה-הקומה"), המקווה להביא לשינוי פני הדברים לטובה אם יצליח לדבר ולהידבר עם הנסיך הבלתי נראה פנים אל פנים, מופיע כשהוא מלווה כמה צעירים משולהבים, ו-מנסה להתקבל בפנים המגדל, ומ-אחר שהדבר לא ניתן לו הוא פורץ לתוכו בכוח וחבריו אחריו. עד כאן המערכה הראשונה.

פנים המגדל עושה רושם של עור-בה מחרידה. תולעים, שרצים, קורי-עכביש... עוד שומר אחד מודמן ל-הם, אך הוא אילם, הדלחות פתוחות, עד שמגיעים לדלת אחת סגורה והור"סים פנימה. והנה סולם שיוביל ל-מעלה.

אטיאט, נושרים" המלווים את ה-אחד, תקוף-חולי, עוד עזבו למטה, אך גם היתר לא יתוקו מעמדי עד שיעלה הגיבור למחצית הדרך אל-על, הרי הוא נמצא יחידי. עליה זו, של מי שנשאר לבדו כשהוא נשמע לצר-לבו, היא עלילת המערכה ה-שניה.

את הסוף הרי יש לנחש. והנה על הגג, ואין איש-מציאותו של הנ-לא היתה אלא אגדה. האיוור, אי-פיל המעפיל, נמצא כבר מעל לי-אין עליה יותר, רק ירידה ת-אעידה, נפילה, מוות. האחד, ש-לו חידת המגדל, איננו עוד. אך ז-מבחוק ממשיכים בתגם. יום גנוס א לנסך...

חזונו-חזונו של בן-אברהם הצעיר, כוח ועוז היה לו. ממש כעין "מגדל-עז". והמתבר גם נכסף לבמה עב-רית, שראה אותה או בחזון, אך היא היתה מתנכרת — לא לו בלבד.

לפני כמעט יובל שנים החל להופיע במוסקבה רבעון עברי אשר כל "גליון" שלו היה כרך רב היקף: "התקופה" המהוללת, פרי יומתו של אברהם יוסף שטי-בל, עם דוד פרישמן כעורכו ה-ראשון. החומר העצור בקרוב ל-ארבעים הכרכים, שעתידה היתה למנות "התקופה" — שנתון יו-תר מאשר רבעון — במשך שלו-שים שנה, הוא כיום לא לבד היס-טורי אלא זכר חי לתקופה, פשוטה כמשמעה, בספרות יש-ראל.

הכרכים האחרונים יצאו לאור ב-ארה"ב, זמן מה הופיעה "התקופה" בארץ, זמן מה בגרמניה הטרומ-היטלרית; הכרכים העיקריים, ש-הופיעו ברציפות, יצאו לאור בי-ווארשה בשנות העשרים (בעריכתם של יעקב כהן ופ. לחובר). שלושת הכרכים הראשונים שיצאו לאור בי-מוסקבה, בימי מהפכה זמיר את-ריה היו לאגדה.

את הדברים האלה, הידועים עדיין לקורא העברי הקדם-צברי בארץ, הקדמתי לכתיבת ציון. לסופר אחד, שהחל לעלות ולהתפרסם באותם ה-כרכים האגדיים, והיה לו עוד המ-שך כזה בכרכים הבאים, — ולפני כחודש ימים נפטר. אך אולי כבר לפני דור נדם. שמו, חיים-שלום בן-אברהם, אולי ידוע למי ש-זוכר-בתודה שמתיהם של מתרגמים מתוך ספרות העולם, כמתרגום, ל-משל, של "האיכרים" של ריימונט, ועוד. ואמנם המשיך בתרגום, עוד מעבר לשנות יצירתו, מספר שנים ברוכות למדי, אך לבסוף משך ידו גם מנאת-המר לו הגורל. מחלת טיפוס קשה לקחה ממנו את סגולת הזכרון אשר בלעדיו החושים אינם חושים; וכך, בהיותו עדיין בשנות